

Biblioteka
JANUS

TIM *press*

Biblioteka

JANUS

COSTICA BRADATAN

Umrijeti za ideje

Filozofija kao opasan poziv

Naslov izvornika

Dying for Ideas

The Dangerous Lives of the Philosophers

© Costica Bradatan, 2015

Hrvatski prijevod knjige *Dying for Ideas* objavljen je u dogovoru s
Bloomsbury Publishing Plc.

© za hrvatsko izdanje:

TIM press d.o.o., Zagreb

Tel.: 01 611 97 13; Faks: 01 611 97 14

E-mail: tim.press@tim-press.hr

www.tim-press.hr

Sva prava pridržana

ISBN 978-953-8075-86-5

Prevođenje ove knjige ljubazno je potpomogao Fund for Central &
East European Book Projects, Amsterdam

Costica Bradatan

UMRIJETI ZA IDEJE

Filozofija kao opasan poziv

S engleskoga preveli

Dijana Bahtijari
Hrvoje Gračanin

Zagreb, 2020.

Continuamente moriamo, io mentre scrivo queste cose; tu mentre leggerai, ambedue moriamo, tutti moriamo, sempre moriamo.

Neprestano umiremo, ja dok pišem ove retke; ti dok ćeš ih čitati, oboje umiremo, svi umiremo, uvijek umiremo.

FRANCESCO PETRARCA

Cristinei și Anastasiei

ZAHVALE 9

UVOD 13

I

Filozofija kao samooblikovanje 27

II

Prvi sloj 61

III

Filozofija od krvi i mesa 115

IV

Drugi sloj 165

V

Stvaranje filozofa mučenika 211

PRIPIS

Umrijeti s osmijehom 261

BILJEŠKE 267

BIBLIOGRAFIJA 289

KAZALO 303

ZAHVALE

Knjige možda za svoj nastanak i razvoj trebaju samoću, no po prirodi nikad nisu usamljene. Doista, u punom su smislu samo još jedan način postojanja s drugima. Pisanje još i više: pisati knjige znači učiti od drugih, razgovarati s njima, dobivati njihovu potporu i zaduživati se. Knjiga koju upravo čitate nije iznimka.

Zaista sam se puno zadužio. Zahvalio bih Lizi Thompson, svojoj urednici u Bloomsburyju, zbog vjere u ovaj projekt i nepokolebljive podrške tijekom čitavog procesa, te ostalim urednicima, zbog njihove strpljivosti i marljiva rada. Hvala i Johnu Caruani, Andreiu Codrescu, Davidu E. Cooperu, Matthewu Lambu i Robertu Sinnerbrinku, jer su pročitali cijeli rukopis i pružili mi neprocjenjive povratne informacije; ti su velikodušni prijatelji imali presudnu ulogu u uobličavanju knjige, za što im ne mogu dovoljno zahvaliti. Hvala Aurelijanu Craiutuu, dragom dugogodišnjem prijatelju, s kojim sam detaljno razgovarao o napretku ovog projekta; Relu je svjedočio nastanak ove knjige. Stephenu R. L. Clarku, Simonu Critchleyu, Grahamu Harmanu, Giuseppeu Mazzotti, Jamesu Milleru, Jonathanu Monroeu, Robertu

Nixonu, Ingrid Rowland i Michaelu Walzeru, koji su podržali ovaj projekt u ranoj, ključnoj fazi, od srca zahvaljujem. Hvala i Ruth Abbey, Diane Awerbuck, Mihailu Boti, Michelle Boulous-Walker, Rachel Brenner, Peteru Cheyneu, Sookji Cho, Preeti Chopra, Howardu Curzeru, Stevenu DeLueu, Claudiji Gotea, Sabrini Ferri, Danielu Gilfillanu, Davidu Goldsteinu, Alexanderu Gungovu, Gregu Haingeu, Lauri Harrison, Peteru Harrisonu, Gabrieli Horvath-Dragnea, Vittoriju Hösleu, Ionu Ianoșiju, Michaelu Marderu, Mariliji Librandi-Rocha, Gordonu Marinu, Nicku Nesbittu, Davidu Reggiu, Robu Nixonu, Marku Rocheu, Claudiji Sadowski-Smith, Susan Stanford-Friedman, Dorinu Tudoranu, Christopheru Williamsu, Wanwei Wuu, Catherine Zuckert i Michaelu P. Zuckertu na njihovoj brižnosti, ohrabrenju i savjetima. I mnogim drugima, kojih je previše da bih ih ovdje spomenuo, a koji su odigrali ulogu u oblikovanju koncepta i provedbe ovog projekta, da tog ponekad nisu bili ni svjesni.

Tijekom rada na ovoj knjizi imao sam dovoljno sreće dobiti brojne rezidencijalne stipendije u SAD-u i inozemstvu. Veoma sam zahvalan tim institucijama i počašćen što sam bio njihov stipendist: knjižnici Newberry (Chicago); memorijalnoj knjižnici Williama Andrewsa Clarka i Centru za studije sedamnaestog i osamnaestog stoljeća (Sveučilište u Kaliforniji, Los Angeles); Institutu za istraživanje humanističkih znanosti (Sveučilište Wisconsin u Madisonu); Međunarodnom znanstvenom centru Woodrowa Wilsona (Washington, DC); Institutu za poslijediplomske studije „Notre Dame“ (Sveučilište Notre Dame); Institutu za humanistička istraživanja (Državno sveučilište u Arizoni); Zakladi Bogliasco (New York); Studijskom centru za umjetnost i humanističke

znanosti u Liguriji (Italija); i knjižnici u Gladstoneu (UK). Za dovršavanje ove knjige također sam dobio znatne potpore za istraživanje od Sveučilišta Texas Tech (Ured rektora, Ured prodekana za istraživanje i Honors College), kao i od Zaklade Earhart. Bez podrške tih institucija, knjigu bi bilo mnogo teže napisati.

Tijekom posljednjih nekoliko godina, dijelovi knjige predstavljeni su kao konferencijski radovi ili u sklopu predavanja na sveučilištima u Sjevernoj i Južnoj Americi, Europi, Aziji i Australiji. Reakcije kolega ili javnosti na svim tim mjestima bile su iznimno važne. Ulomke iz knjige uključio sam također u niz predavanja koja sam nekoliko ljeta održavao na Europskom koledžu slobodnih umjetnosti (ECLA) u Berlinu. Godine 2010. u Indiji sam održao ljetnu školu pod nazivom „Pitanja života i smrti“. Program je organizirao Forum o suvremenoj teoriji Baroda, a domaćin je bio Odsjek za engleski jezik pri Sveučilištu u Puneu. Mnogo onoga što sam iznio u Puneu postalo je dijelom konačnog nacрта knjige. Veoma sam zahvalan dr. Prafulli Karu, pročelniku Odsjeka, na pozivu da predajem na ljetnoj školi, kao i studentima koji su sudjelovali – najboljim studentima koje sam mogao poželjeti. U veljači 2014. godine o rukopisu knjige *Umrijeti za ideje* raspravljalo se na simpoziju koji je organizirao Odjel za humanističke i društvene znanosti na Indijskom institutu za tehnologiju u Bombayu. Hvala svima koji su prisustvovali. Posebno sam zahvalan dr. Ranjanu Kumaru Pandi na organiziranju simpozija i na korisnim zapažanjima o knjizi. Dr. Deepa Mishra i dr. Pravesh Jung Golay pružili su mi izvrsne uvide na kojima im ne mogu dovoljno zahvaliti.

Dok sam radio na ovoj knjizi, objavio sam pregršt eseja o različitim aspektima njezine središnje teme. Veći

ili manji dijelovi tih tekstova prerađeni su, prepravljani (ponekad do neprepoznatljivosti) i uključeni u konačan nacrt knjige: „Philosophy as an Art of Dying“ (*The European Legacy*); „A Light for the Future. On the Political Uses of a Dying Body“ (*Dissent*); „The Political Psychology of Self-Immolation“ (*The New Statesman*); „Philosophy as an Art of Living“ (*Los Angeles Review of Books*); i „From Draft to Infinite Writing. Death, Solitude and Self-Creation in Early Modernity“ (*Culture, Theory and Critique*). Veliko hvala i ovim publikacijama.

UVOD

*Smrt je nešto najdragocjenije što je dano čovjeku. Stoga je najveće bezboštvo ne znati je iskoristiti. Umrijeti loše.**

Simone Weil, *Težina i milost*

Pitanje života i smrti

Iako Sokrat nije napisao ni retka, njegova je smrt bila remek-djelo koje je njegovo ime održalo živim. Za svojega života, Jan Palach – češki student koji se, prosvjedujući protiv sovjetske okupacije svoje zemlje, u siječnju 1969. zapalio – nije puno postigao. Ipak, nakon vatrene je smrti za mnoge postao ravan polubogu, biću nevjerojatne životne snage i utjecaja. Palach je iz groba oblikovao povijest Čehoslovačke. Svaki put kad bi Gandhi započeo još jedan „post do smrti“, sve u Indiji bilo bi puno života, življe no ikad. Tijekom tih uzdržavanja od jela, vijest o „svakoj promjeni“ njegova tjelesnog stanja „odašiljana je u svaki kutak zemlje“ (Fisher 1983: 318). Cijela je Indija živjela Gandhijevu glad.

Čini se da smrt ne znači uvijek negaciju života – ponekad ima paradoksalnu sposobnost da ga poboljša, pojača

* Weil 2004: 122. (Tekst je bilješkama popratio Hrvoje Gračanin.)

do točke njegova oživljavanja. Prisutnost smrti može nas nagnati na novu zahvalnost za postojanje – odnosno dublje razumijevanje postojanja. Stoga bi se moglo reći kako *život treba smrt*. Da smrt kojim slučajem postane zabranjena, život bi pretrpio težak udarac.

Prije svega, život treba smrt kako bismo se samo-ostvarili. Često se događa da uvidimo koliko nam je nešto važno tek kad to izgubimo ili shvatimo da ćemo uskoro izgubiti; upravo nas mogućnost te iznenadne odsutnosti tjera da cijenimo vrijednost i važnost nečijeg postojanja. Stoga smrt već svojom blizinom može življenju dati novu snagu. Povjesničari su primijetili da često, u prirodnim ili društvenim katastrofama s visokom stopom smrtnosti – poput kuge ili ratova – ljudi više teže svjetovnim pretjerivanjima. S novootkrivenom se strašću neumjereno predaju putenim užicima (alkoholu, hrani, seksu). Umjesto da oprezno čuvaju resurse, što bi se u trenucima krize činilo razboritim, ono malo što imaju brzo troše. To je zato što su u velikoj žurbi: žure počastiti se životnim užicima baš u trenutku kada se smrt približava. Njihovu pohlepu za životom pojačava upravo prisutnost smrti. Takav se pristup može činiti iracionalnim, no u njemu je nešto čudesno. Na samom rubu uništenja ti ljudi otkrivaju čudo života, i slave ga.

Dekameron, zbirka novela Giovannija Boccaccia, nudi nam uvid, mada iskrivljen, u tu jedinstvenu situaciju. Dok Firenzom 1348. hara kuga, skupina mladih ljudi odlazi u vilu, svega nekoliko kilometara od grada, te tako započinje njihovih deset dana strastvenog življenja kroz živopisno i lascivno pripovijedanje priča. Rezultat toga zbirka je stotinu priča koje slave život i *joie de vivre* u najputenijem smislu. Boccaccio tu prepoznaje temeljnu povezanost straha od smrti i požude: u graničnim

To umijeće umiranja posebno je prisutno u društvima u kojima je čast povezana sa samospaljivanjem. Tu Carlin Barton prepoznaje sposobnost za samospaljivanje kao ključ dobivanja ili zadržavanja snažnog osjećaja osobne časti. Čast pojedinca razmjerna je s njegovom spremnošću da izgubi ono što drugi smatraju najdragocjenijim – što više izgubimo, to više dobijemo. Pokazivanjem prezira prema onome čemu je većina ljudi svojski privržena, možemo dobiti, obnoviti ili zadržati čast. Netko tko pokušava „očuvati svoj život po svaku cijenu“ je „jadnik“, bez ikakve časti i nedostojan poštovanja drugih. Naprotiv, „odabrana, dobrovoljna, velikodušna smrt“, kaže Barton, predstavlja oblik „ekstremnog odricanja“ koji stavlja „visoku cijenu na život“. To je odricanje koje veliča život, „povećava vrijednost stvari koje se odričemo“ i osnažuje „osobu, predmet ili vrijednost na koju je potrošeno“ (Barton 2002: 26).

*

To je ta nevjerojatna arena u kojoj filozofi koji „umiru za ideje“ moraju izvesti svoj čin. Njima ravni nisu učenjaci, esejisti ili sofisti, već mučenici, samospalitelji, „postioći do smrti“. Tko bi to pomislio? Čitava su se života pripremali, ali za drukčiju izvedbu i neku drugu arenu. No kakav je filozofski život ako ne ironičan.

Međučin (u kojem filozof nestaje)

U proljeće 1943., liječnike bolnice Middlesex, nedaleko od ulice Tottenham Court Road u Londonu, iznenadio je neobičan slučaj. Dana 15. travnja tridesetčetverogodišnja pacijentica

primljena je zbog visoke temperature; nedugo zatim, na oba joj je plućna krila dijagnosticirana tuberkuloza. Iako je stanje pacijentice bilo ozbiljno, liječnici su predviđali potpun oporavak bude li mirovala i dovoljno jela. No tu su počeli problemi – gotovo da ništa nije jela. Postala je obuzeta čudnom mišlju da nema pravo jesti više od ljudi u okupiranoj Francuskoj, otkud je bila. Štoviše, hrana je ondje upravo bila racionirana.

U mnogočemu se ta žena činila neobičnom. Nije čak htjela boraviti u privatnoj bolničkoj sobi jer je smatrala da bi to bio privilegij; konačno se smjestila u jednoj nakon nekoliko dana pregovora, tek nakon što su je uvjerali da je zarazna. Medicinski gledano, taj je slučaj bio noćna mora; njezini su liječnici poslije izjavili da je bila najgori pacijent ikad.

Na radost medicinskog osoblja, 17. kolovoza pacijentica je prebačena u sanatorij u Ashfordu, u grofoviji Kent. Kad je ušla u svoju sobu, prvo što je rekla bilo je: „Kako prekrasna soba da se u njoj umre!“ I umrla je, tjedan dana poslije. U mrtvozornikovu je izvješću kao uzrok smrti bilo navedeno: „Preminula se ubila odbijajući hranu dok je ravnoteža njezina uma bila poljuljana.“²¹ Tuesday Express, mjesne novine, na naslovnoj su stranici objavile tu vijest s naslovom: „Francuska profesorica nasmrt se izglednjela.“ Naslov članka u Kent Messengeru bio je sličan, iako nešto senzacionalističkiji: „Smrt izgladnjivanjem. Neobična žrtva francuske profesorice.“ Pogrebu je prisustvovala samo nekolicina prijatelja. Grob je ostao neoznačen petnaestak godina; lokalno stanovništvo mislilo je da je riječ o grobu skitnice.²² Kad je nadgrobni spomenik konačno postavljen, na njemu je pisalo:

SIMONE WEIL

3 février 1909

24 août 1943

PUBLIKA

Iz gledišta njihovih zajednica buduće filozofe mučenike često doživljavaju kao mutikaše, „huligane“, pojedince koji su nakanili podrivati duševne navade drugih i poremetiti društveni poredak. Ipak, to obično nije dovoljno da bi ih učinilo metom uništenja. Još ih se može podnositi, iritantne kakvi već jesu. Filozofi mučenici „proizvode“ se samo onda kad postoji određena veza između događaja njihova zatiranja i obnovljenoga osjećaja društvenoga mira.

Međučin (u kojem se razotkrivaju određeni umišljaji veličine)

Tjeraju kraljeve da drhte. Nitko nije poput njih: kada govore, oni na vlasti se stide, bogati se crvene, siromašni su ganuti, a nesretnici vide nadu. Ne nose mačeve, ali njihove riječi uvijek sijeku do kosti. Oni su profesionalci za „govorenje istine vlasti“. Goloruki i samo sa smjelošću svojega jezika mogu uzdrmati carstva, porušiti tiranije i podrovati bezakonske poretke. Za doručak razotkrivaju korporacijsku korupciju, za ručak ispravljaju svjetske nepravde, a za večeru čereče lupeške vladare. „No tko su zapravo ti ljudi?“ zacijelo se pitate nestrpljivo. – Oni su filozofi na djelu.

To je jedna od omiljenih maštarija koja napaja maštu Zapada – osobito onu samih filozofa. Glavnina zapadnjačke filozofije artikulirala je sebe oko političke samoreprezentacije koja je sebi u „dužnost“ stavila ne samo otkriti „istinu“ nego i – što je još važnije – prenijeti je široj zajednici. Misli se da se ovim posredovanjem stječe velika količina moći – govorenje „istine vlasti“ trebalo bi filozofu dati moć. Filozofija može početi kao osobna vježba, ali njezin konačan cilj prečesto je građanski i politički. Istina,

ovo nije jedina samoreprezentacija filozofije na Zapadu,²⁹ ali povijesno prevladava politička. To je oblikovalo način na koji se filozofija vidi od Sokrata, Platona i stoika do svetoga Augustina, od Campanelle do Morea, Voltairea i Rousseaua, od Hegela i Marxa do Frankfurtske škole, Sartrea i Foucaulta. Takvi su filozofi djelovali pod pretpostavkom da je znanje bez povoljnoga društvenoga učinka znanje za kojim se ne isplati tragati.

Prilika da se kaže svima

U nizu predavanja što ih je 1983. godine održao na Berkeleyu, Michel Foucault lijepo govori o *parrēsia* (izricanje, govorenje istine) te smješta taj pojam u temelje same europske kulture. Za njega je „govorenje istine“ izraz načina bivanja u svijetu i stil življenja u društvu. Osoba ne može saznati što je istina, a onda šutjeti o tome – bez obzira na sve, morate je izreći. Kad netko ima pristup znanju, to ga sili da ga podijeli. Iako Foucault to ne spominje izričito, čitatelj osjeća da je, skriveno u pozadini njegova razmišljanja, na djelu hajdegerovsko razumijevanje pojma istine kao „raskrivanja“ (*alētheia*). Kad se veo ukloni, nema povratka – nikako ne možete skriti ono što je upravo bilo razotkriveno. *Parrēsiastēs* – onaj tko prakticira *parrēsia* – nema velik izbor, mora progovoriti. Istina se trudi razotkriti se po mnogočemu na isti način na koji plod dolazi na svijet. Primalja nema vremena za gubljenje – ona ga mora poroditi. Paradoksalno, uloga *parrēsiastēs* donekle je pasivna: on je, takoreći, tek glasnogovornik istine.³⁰ To ne znači da je gesta *parrēsiastēs* bez vrijednosti. Naprotiv, takav čin iziskuje hrabrost. Velike su opasnosti s kojima se suočava *parrēsiastēs* jer „govorenje istine“ riskantan je posao.³¹

Ipak, bilo bi pogrešno na čin „govorenja istine“ gledati kao na oblik moći. Moć je obično sirove prirode i ona ne može proizići iz delikatna posla poput kazivanja istine. Strogo govoreći, filozof nikoga ne svrgava s prijestolja, ne uznemiruje vlade niti ruši tiranije. Lik „kralja filozofa“ maštarija je koju bi trebalo razumjeti onakvom kakva jest – izraz želje koja, po samoj svojoj naravi, ostaje nezadovoljena. Istinski odnos između „filozofa“ i „kralja“ otkriva, možda protivno njegovim najboljim nakanama, primjer koji sâm Foucault koristi kada pokušava definirati što je *parrësía*. Kad se filozof, pripovijeda on,

obraća suverenu, tiraninu i kaže mu kako je njegova tiranija uznemirujuća i neugodna jer je tiranija nespojiva s pravdom, tada filozof govori istinu, vjeruje da govori istinu te, štoviše, ujedno i riskira (budući da bi se tiranin mogao razgnjeviti, mogao bi ga kazniti, protjerati, ubiti). (Foucault 2001: 16)

Foucault koristi ovu sliku u vlastite svrhe, no smatram da primjer dobro oslikava pravi odnos koji filozof ima prema moći. Istina, filozof može „govoriti istinu“, ali to je praktički sve što može učiniti; kad završi s govorenjem, njegova je mogućnost dosegla granicu. Drugi – aktivisti, novinari, politički pisci – možda mogu učiniti više, ali filozof kao filozof ne može. Govor nije bez rizika, ali filozofove riječi imaju samo onoliku težinu koliku im tiranin odluči dati. Tiranin može odlučiti filozofu odrubiti glavu, prepirati se s njim, izbaciti ga ili mu se samo nasmiješiti i zahvaliti na trudu. Tiranin može učiniti ili reći što god želi, a filozof ne može učiniti ništa. Ne može čak niti otići iz prostorije prije nego što je od tiranina zatražio dopuštenje. Na kraju – baš kao i na početku, prije nego

BIBLIOGRAFIJA

- Abufarha, Nasser. *The Making of a Human Bomb. An Ethnography of Palestinian Resistance*. Durham, NC: Duke University Press, 2009.
- Ackroyd, Peter. *The Life of Thomas More*. New York: Anchor Books, 1999.
- Ahrens Dorf, Peter. *The Death of Socrates and the Live of Philosophy. An Interpretation of Plato's Phaedo*. Albany, NY: State University of New York Press, 1995.
- Améry, Jean. *At the Mind's Limits. Contemplations by a Survivor on Auschwitz and its Realities*. Preveli Sidney Rosenfeld i Stella P. Rosenfeld. Bloomington, IN: Indiana University Press, 1980.
- Aquilecchia, Giovanni. *Giordano Bruno*. Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 1971.
- Ariès, Philippe. *Western Attitudes toward Death: From the Middle Ages to the Present*. Prevela Patricia M. Ranum. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press, 1974.
- Aurelije Augustin. *Ispovijesti*. Preveo Stjepan Hosu. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1973.
- Avemarie, Friedr. *Martyrdom and Noble Death* (The Context of Early Christianity). London: Routledge, 2002.
- Bachelard, Gaston. *The Psychoanalysis of Fire*. Boston, MA: Beacon Press, 1964.
- *Psihoanaliza vatre*. Prevela Nikica Rilović. Zagreb: Ceres, 2011.
- Bakewell, Sarah. *How to Live, or, A Life of Montaigne in One Question and Twenty Attempts at an Answer*. New York: Other Press, 2010.
- Barton, Carlin. „Honor and Sacredness in the Roman and Christian Worlds“. U: Margaret Cormack (ur.). *Sacrificing the Self: Perspectives in Martyrdom and Religion*. Oxford: Oxford University Press, 2002., 23–38.
- Bassi, Simonetta (ur.). *Immagini di Giordano Bruno 1600–1725*. Napoli: Procaccini, 1996.

- Bataille, George. *Erotism: Death & Sensuality*. Prevela Mary Dalwood. San Francisco: City Lights Books, 1986.
- Benn, James. *Burning for Buddha. Self-Immolation in Chinese Buddhism*. Honolulu, HI: University of Hawaii Press, 2007.
- Beretta, Gemma. *Ipazia d'Alessandria*. Roma: Editori Riuniti, 1993.
- Biggs, Michael. „Dying Without Killing: Self-Immolations, 1963–2005“. U: Diego Gambetta (ur.). *Making Sense of Suicide Missions*. Oxford: Oxford University Press, 2005., 173–208.
- Bergman, Ingmar. *Bergman on Bergman. Interviews with Ingmar Bergman by Stig Björkman, Torsten Manns and Jonas Sima*. Preveo Paul Britten Austin. New York: Simon and Schuster, 1970.
- *Images. My Life in Film*. Prevela Marianne Ruuth. New York: Arcade Publishing, 1990.
- Bizot, François. *Facing the Torturer*. Preveli Charlotte Mandell i Antoine Audouard. New York: Knopf, 2012.
- Bjerke, Øivind Storm. *Edward Munch and Harald Sohlberg: Landscapes of the Mind*. New York: The National Academy of Design, 1995.
- Boethius. *Consolatio philosophiae / Trost der Philosophie: lateinisch-deutsch*. Priredili i preveli Ernst Gegenschatz i Olof Gigon. Uvod i objašnjenja Olof Gigon. München-Zürich: Artemis, 2002.
- *The Consolation of Philosophy (Utjeha filozofije)*. Uredili i preveli Scott Goins i Barbara H. Wyman. San Francisco: Ignatius Press, 2012.
- Bossy, John. *Giordano Bruno and the Embassy Affair*. New Haven, CT: Yale University Press, 2002.
- Boyarin, Daniel. *Dying for God: Martyrdom and the Making of Christianity and Judaism*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1999.
- Bradatan, Costica. „Philosophy as an Art of Dying“, *The European Legacy* 12.5 (rujan 2007.), 589–605.
- „Philosophy and Martyrdom. The Case of Jan Patočka“. U: Costica Bradatan i Serguei Alex. Oushakine (ur.). *Marx's Shadow. Knowledge, Power and Intellectuals in Eastern Europe and Russia*. Lanham, MD: Lexington Books, 2010., 109–130.
- „A Light for the Future. On the Political Uses of a Dying Body“. U: *Dissent* (2011). Dostupno na: http://www.dissentmagazine.org/online_articles/a-light-for-the-future-on-the-political-uses-of-a-dying-body.
- „To Die Laughing“. *East-European Politics and Societies* 25.4 (2011.), 737–758.
- „The Political Psychology of Self-immolation“. U: *The New Statesman* (2012). Dostupno na at: <http://www.newstatesman.com/blogs/politics/2012/09/political-psychology-self-immolation>

Umrijeti za ideje

- Gandhi, Mohandas K. 13, 152–155, 163, 278, 293
Girard, René 24–25, 247–249, 251–254, 256–257, 286–288
Greenblatt, Stephen 32, 227, 270, 282–283
Gustafson, Richard 273, 295
- H
Hadot, Pierre 27, 36–37, 40–45, 268–269, 281, 293
Halberstam, David 156, 295
Havel, Václav 127–128, 130, 159, 171, 233, 295, 296
Heidegger, Martin 45–46, 62, 77–88, 90–92, 94–96, 99–100, 116–117, 166, 246, 271, 273, 295, 300–301, 307
Henrik VIII. 17, 185–186, 195, 198, 203, 205, 226
Henten, Jan Willem van 145, 147, 283, 295
Heym, Stefan 225, 228, 295
Hipatija 17, 20, 25, 119–121, 241, 245, 250, 253, 257, 275
Hughes, Bettany 180, 280, 296
- I
Ignacije Antiohijski, sv. 146
Ignacije Lojolski, sv. 36
Isus (Isus Krist) 102, 114, 125, 138–139, 144–147, 191, 213, 226, 278, 283–284, 296
- J
Jahn, Garry R. 272, 296
Jaspers, Karl 231, 296
Johnson, Mark 116–118, 152, 275, 296
- K
Kant, Immanuel 74
Khosrokhavar, Farhad 147–148, 278–280, 283, 296
Kohak, Erazim 127, 130, 277, 296, 299
Kopernik, Nikola 124
Kriseová, Eda 21, 277, 296
Ksenofont 50, 167–168, 172, 174–175, 177–179, 229, 280, 285, 296, 299
Kundera, Milan 159
- L
La Boétie, Étienne de 64, 270
Lakoff, George 116–118, 275, 296
Landsberg, Paul-Louis 95–104, 106–108, 110–113, 273, 296
Luther, Martin 205, 250
- M
Mackay, Charles 286
Marius, Richard 184–185, 203, 281–283, 297
Marx, Karl 39, 236, 290–291, 297
Mazzotta, Giuseppe 33, 267, 291, 297
McLellan, David 119, 277, 297
Mercati, Angelo 276, 297
Merleau-Ponty, Maurice 116–118, 297
Miles, Leland 185, 281, 297
Miller, James 9, 269, 274, 297
Mirandola, Giovanni Pico della 29–31, 35, 59, 297
Mitchell, Jolyon 145, 297
Mojsije 25, 29, 249, 255, 288
Montaigne, Michel de 19, 32–33, 36, 45, 52–59, 61, 64–66, 68–72, 76, 82, 100, 269–270, 289, 292, 294, 297
More, Cresacre 202
More, Thomas, *sir* 150, 165, 186, 195, 199, 200–202, 204, 209, 219–221, 225–227, 232, 262, 289, 297–298, 300–301
Mounier, Emmanuel 96
Munch, Edvard 73–77, 270–271, 290, 293, 299–301
- N
Nehamas, Alexander 38, 267, 291, 298
Nietzsche, Friedrich 33, 36, 41, 45, 48–49, 53, 118–119, 230, 280, 298, 300
- O
O'Neill, Eugene 110, 275
Ohnuki-Tierney, Emiko 279, 298
Otto, Rudolf 134, 267, 276, 298